

Регионално сътрудничество

РАЗЛИЧНИТЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ОРИЕНТИРИ И ПЕРСПЕКТИВИТЕ ЗА РЕГИОНАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В КАВКАЗКОТО ПРОСТРАНСТВО

Проф. Тамаз Путкарадзе

Кавказ е една от горещите точки в евроазиатското пространство. По своята територия това е неголям регион, но той се характеризира с голяма етно-конфесионална пестрота и с различни геополитически ориентири. Затова Кавказ заедно с Близкия изток и Балканите се разглежда като регион с риск от конфликти, заплашващ мира и безопасността в целия свят.

Към днешна дата в Кавказ има няколко огнища на конфликти. По-конкретно това са Дагестан, Чечения, Ингушетия, осетинско-чеченските противоречия, Карабах, Абхазия, т. нар. Южна Осетия и т.н. Противоречията в този регион отдавна вече са придобили глобален характер в целия Южен Кавказ, който все повече се оказва в сферата на икономическите интереси на Запада.

Транскавказкият нефтопровод Баку – Тбилиси – Джейхан, Шахденизкият газопровод Тбилиси – Ерзрум, нефтопроводът Баку – Супса, пътят на коприната Трасека, глобалната комуникационна оптична кабелна система и много други перспективни проекти все повече увеличават значението на Кавказ за икономическия и политическия живот на целия свят. Всичко това доведе до проява на интерес от страна на великите държави, породен от различните геополитически ориентири на политическите единици в Кавказ (независими държави или субекти на Руската федерация) и създаде благоприятна почва за разгарянето на етнически конфликти, разрушили териториалната цялост на няколко южнокавказки страни, в това число и на Грузия.

Още в XII век една от идеологическите основи на грузинската държава е била идеята за единен Кавказ. В недалечното минало към нея активно се придържаха Звиад Гамсахурдиа, Джохар Дудаев и Едуард Шеварнадзе. Русия се опита да реализира тази идея по своя собствена рецепта: противопостави ѝ идеята за “Конфедерация на планинските

народи”, под което трябва да се разбира обединението на Северен Кавказ и Абхазия със столица Сухуми. Фактически това беше империалистически замисъл, противоречащ на интересите на мнозинството от населението на Кавказ. Безперспективна се оказа и идеята за “Кавказки дом”, за която имаше едновременно определени резерви и потенциал. При благоприятни условия тя би могла да изиграе активна роля в живота на Кавказкия регион¹.

Основното препятствие по пътя на урегулирането на кавказките етнически конфликти, по наше дълбоко убеждение, са такива взаимноизключващи се искания на международното право като принципа за запазване на териториалната цялост на държавите и изцяло противоречащият му принцип за самоопределяне на нацията. Подобни формулировки на основополагащите принципи на международното право разбира се породиха политиката на двойните стандарти в отношенията между държавите. Така например Русия безпощадно потушава борбата на чеченците и ингушетите за независимост под предлог, че защитава своята териториална цялост, а оправдава борбата на абхазите според принципа за самоопределение на нациите.

По този начин съвременното международно право явно и открито внедрява политиката на двойните стандарти. Евросъюзът е суров и безпощаден към всякакъв род сепаратисти и иредентисти тогава, когато проблемът засяга интересите на евроатлантическите страни. В същото време отношението към някой проблем е снизходително, ако той не ги засяга.

Така Западът не признава независимостта на Абхазия и Южна Осетия, но същевременно прави всичко възможно, за да не раздразни Русия, която явно се стреми да запази предишното си влияние в постсъветското (и не само в постсъветското) пространство чрез разгаряне на вътрешни конфликти и чрез поощряване на сепаратистите.

Именно по тази причина не може да се докаже и етническата чистка, извършена от руснаците в Абхазия и в Южна Осетия.

Многогранната политическа ориентация на политическите единици в Кавказ сама по себе си създаде доста пъстра картина на техните политически интереси. Чечения и Ингушетия се борят за независимост, Грузия и Азербайджан очевидно се насочват към Запада, Армения както и преди остава надеждна опора на Русия в Кавказ.

¹ Хуцишвили, К., Кавказ с геополитическа точка зрения. Панкиский кризис, Тбилиси, 2002, с. 21.

Аналогична е ситуацията и от конфесионална гледна точка. Грузия се стреми да стане член на общоевропейското семейство, където доминира религиозно-геополитическата рефлексия, и разбира необходимостта от алианс с Евразия². Азербайджан клони към мюсюлманска Турция, Армения се надява на Иран и на Русия и играе централна роля в антиатлантическата, антигрузинската и антиазербайджанската насоченост на тройния съюз Русия – Армения – Иран³.

Освен в Армения, почти във всички политически единици на Кавказ съществуват силни антируски настроения. Но единство няма и в антируските сили: така например в Чечения можем да посочим две групи: а) проамериканска група, финансирана от уахабистки сили от турския и арабския свят; б) местни националистически сили.

В Кавказкия регион бързо нараства влиянието на исляма, затова посочената проблематика трябва да се разглежда в контекста на ислямската експанзия. Известно е, че религията играе значителна роля в процеса на политическа борба, особено в страните с ислямско вероизповедание, напр. в Дагестан. Тук се наблюдава активно влияние на уахабистите⁴. Те подбират там млади хора, изпращат ги в Египет, Сирия, Йордания, Пакистан и Малайзия, откъдето те се връщат в родината като добре подготвени бойци⁵. Трябва да отбележим и това, че вече значително нараства противоречието между уахабистите и поддръжниците на “тарикския” ислям*.

Най-важният от факторите, способстващи развитието на мирните процеси, е създаването на съответните условия за делово и взаимноизгодно сътрудничество, основно с икономически и културен характер (образование, наука, изкуство)⁶. За един от тези лостове се смята реабилитацията на пострадалите от войната райони. Грузия се

² Дугин, А., Основы геополитики, М., 1999, с. 808.

³ Хуцишвили, К., Цит. съч., с. 19.

⁴ Кисриев, Е., Ислам в Дагестане на политической сцене, бюллетень 3, Центр социальных и гуманитарных исследований Владикавказского института управления. Владикавказ, 1999, с. 26-28.

⁵ Хуцишвили, К., Цит. съч., с. 23.

* Тарикският ислям (от арабски език: “тарик” – “път”, “пътека”, т.е. – път на духовно съвършенство) се оформя в рамките на суфистките ордени. Той се отличава с преиначаване на много от доктриналните положения, заложили от пророка Мохамед. Определящи в него са позициите на ислямския мистицизъм – суфизъм, като суфистките шейхове твърдят, че са надарени със свръхестествени качества. (бел. ред.)

⁶ Дискуссионные материалы о грузино-абхазском конфликте, Тбилиси, 2003, с. 148.

отказа от него и вече използва механизми за икономическо влияние във вид на санкции от ОНД против Абхазия.

Следващият немаловажен лост, от наша гледна точка, е създаването на свободни икономически зони със съответните гаранции за безопасност. Това би могло да се използва напр. в Ергнети, където оживено се развиват търговско-икономическите отношения между представители на враждуващи страни, както и на пограничните територии на Галски и Зугдидски район. Бизнесът не се интересува от ескалацията на военните действия и той безусловно би станал стабилизиращ фактор в този регион. Освен това не бива да забравяме, че ефективното използване на посочените лостове е възможно само в условията на съответните политически и правни механизми за урегулиране на отношенията. Затова на първо място трябва да се формират съответни правни норми и да се активизира регионалното сътрудничество на общокавказко ниво.

Общокавказката интеграция би могла да допринесе също и за ефективна защита на правата на човека и за културно-икономическо сътрудничество, въпреки че, избирайки този път за урегулиране на конфликтите, не трябва да забравяме, че към него трябва да се отнасяме доста внимателно.

Като цяло при формирането на реален модел за развитие на сътрудничеството по урегулиране на конфликтите, по наше мнение, би следвало да се отчетат следните фактори:

- а) формиране на структури за регионално сътрудничество;
- б) преговори;
- в) разработване, теоретично осмисляне и реализация на съвместни икономически, културни и други проекти, което може да бъде разгледано като начален етап на практическата политика;
- г) съвместно осмисляне на проблемите;
- д) взаимно разбиране и чести контакти на различни нива.

Посоченият модел може да бъде използван както в конфликтни региони, така и в региони с риск от конфликти. Той представлява един от ресурсите за примирие, който включва в себе си разработването на приоритетите на сътрудничеството, подбора както на пречещи, така и на способстващи урегулирането фактори, и определянето на стратегически направления за отстраняване на отрицателните фактори.

Винаги трябва да помним, че политиката е сфера на съприкосновение на интереси, а не на реализация на желания. Ние не бива да очакваме каквато и да е помощ отвън. Решението на проблема в бъдеще е регионалното сътрудничество.

Превод: Златка Гергинова